

Qüestions

CIDOB

28

MAIG
2013

REGNE UNIT/UE

Cameron i el risc d'implosió

Carme Colomina, investigadora associada, CIDOB, entrevistada per Oleguer Sarsanedas

Els europeus vivim uns temps certament interessants (en el sentit en què solen utilitzar la paraula els anglesos per a expressar que estan seriosament preocupats). Cap a final del 2012 semblava que de les quatre crisis que ens afecten –financera, econòmica, política i de relació entre estats–, la primera, si més no, estava sota control: teníem unes declaracions contundents de Mario Draghi respecte de la determinació del Banc Central Europeu de fer el que calgués per garantir l'estabilitat de la moneda única i vèiem, per exemple, com la prima de risc d'Espanya anava baixant a nivells més tolerables. Però uns mesos més tard, després d'unes inconclusives eleccions generals a Itàlia i la crisi de Xipre, fins i tot en estats benestants com els Països Baixos (ara també tocats per la recessió), els ciutadans s'adonen que no estan tan bé com pensaven. Els partits de centre-dreta i centre-esquerra tenen seriosos problemes a tot arreu, mentre no para de créixer –tant als països deutors com als creditors– el suport dels votants als partits situats més als extrems de l'espectre polític.

I a Brussel·les no fan sinó augmentar els enfrontaments entre els que volen més Europa i els que no. Desaparegut l'eix París-Berlín (el gran estabilitzador dels anys de bonança), Alemanya es troba ara havent d'assumir en solitari un lideratge no desitjat i havent d'afrontar, a més, la impopularitat i el ressentiment de la resta d'Europa –especialment dels països del Sud–. És a dir, just el contrari del que se suposa que hauria de ser una Europa unida.

Com diu el *Financial Times*, cap unió monetària ha sobreviscut mai sense un Estat únic al darrere, però encara no s'ha produït la reacció dels membres de la Unió cap a una més gran integració política. Ben al contrari: assistim a una clara tendència cap a la renacionalització de les decisions –que es prenen cada vegada més a les capitals dels estats membres (sobretot a Berlín) i deixen per a Brussel·les el paper de cooperador tècnic d'aquesta Europa intergovernamental–.

Mentrestant, al Regne Unit –que ha passat de les seves tradicionals prevencions respecte de la UE a actuar com si se

n'estés anant–, David Cameron anunciava, el 23 de gener, la convocatòria d'un referèndum sobre la permanència a la Unió –una convocatòria que l'exprimer ministre John Major qualificava de «decisió coratjosa», però també de «jugada arriscada», tant per al país com per al Partit Conservador–. Les enquestes indiquen que si el referèndum se celebrés avui, guanyaria el no a la UE. L'únic que podria canviar aquest pronòstic d'ara fins el 2017 (quan es preveu que se celebri la consulta) seria el resultat de les negociacions que Cameron vol obrir amb els seus socis europeus per redefinir l'estatus del Regne Unit a la Unió.

La qüestió de la relació del Regne Unit amb Europa ha estat present permanentment en l'escena política britànica com a mínim des de 1975, data del primer referèndum sobre la permanència del Regne Unit a la UE, de la que formava part des de 1973. Una qüestió que ha contaminat el debat polític durant gairebé quaranta anys, ha dividit internament els grups parlamentaris i ha sacsejat les cúpules dels partits –especialment el Partit Conservador, que és el que compta amb més euroescèptics a les seves files–. Carme Colomina pensa que, a tot això, ara cal afegir-hi el factor Cameron.

Un home decidit, que va per feina?

Més aviat un polític que ha actuat com si no conegués prou bé els mecanismes de la UE o, si més no, per fer com si no els conegués. Aquesta estratègia de Cameron ve de lluny, és molt anterior al seu discurs de gener. Herman Van Rompuy, el president del Consell Europeu, parlant de les tàctiques del primer ministre britànic deia: «És molt difícil convèncer una sala plena de gent que vol negociar quan tu estàs amb el pany de la porta a la mà». Amenaçant amb marxar (o em concediu el que vull, o me'n vaig): així és com planteja les coses Cameron. I no aconsegueix valorar prou bé les conseqüències dels seus gestos. Després de les eleccions europees de 2009, per exemple, els tories van optar per crear un nou grup parlamentari a l'Eurocambra fora del Grup Popular Europeu per tal de poder defensar posicions més euroescèptiques, sense calibrar que un contingent tan important de diputats com són els conservadors britànics ha acabat situat en un grup marginal d'un Parlament que cada vegada té més poder polític i capacitat real d'esmenar la plana a la Comissió i als estats membres. La veu dels tories, però, s'ha empetitit i la seva capacitat d'influència també. Cameron només va pensar en complaure els seus, l'ala més euroescèptica del Partit Conservador que el va portar al lideratge dels tories l'any 2005. Va menystenir les conseqüències que això tindria a nivell comunitari.

És un problema d'actitud?

En part sí, però també de com ha canviat la realitat europea amb què ha de bregar Cameron. Fins a l'època de John Major, els britànics negociaven amb una (sola) Unió Europea, però ara (després de la creació de l'euro) com a mínim n'hi ha dues –és a dir, hi ha tot un nou camp de relacions i d'interessos del qual el Regne Unit ha quedat exclòs–. Quan la crisi de l'eurozona ha obligat els països membres a plantejar-se l'acceleració del procés d'integració política, Londres no ha tingut veu ni vot en la discussió. A més, avui hi ha 27 estats a la Unió i després del Tractat de Lisboa una gran part de les decisions es prenen per majoria qualificada –amb la qual cosa la capacitat d'influència i de bloqueig del Regne Unit és limitada–. Aquest és el context de Cameron –ben diferent del dels seus antecessors–.

Un context diferent també a l'interior...

A l'interior del Regne Unit, tenim la irrupció del Partit de la Independència del Regne Unit (UKIP), un partit de dreta populista i euroescèptica que juga a la retroalimentació de l'euroescèpticisme i el patriotisme: a les eleccions europees de 2009 va obtenir un 16,5% del vot i 13 escons i es va situar en segona posició, darrere els Conservadors però davant dels laboristes. Fins ara no ha aconseguit entrar a la Cambra dels Comuns (a les eleccions generals de 2010 va obtenir un 3,1% del vot), però la seva tendència és a l'alça, com evidencien els seus resultats a les últimes eleccions municipals de 2 de maig de 2013 on va arribar al 25% dels vots, el rosari d'adhessió de polítics provinents d'altres forces i el que diuen les enquestes (una intenció de vot d'un 17% i tercer partit, per davant dels Liberal-Demòcrates). Tot plegat, molt males notícies per als conservadors. L'any que ve hi ha eleccions europees, i el temor és que el vot de protesta que catalitza l'UKIP creixi de manera explosiva. D'altra banda, tenim les tensions internes dels Tories –no només en la relació amb Europa– i la pugna per disputar-li el lideratge a Cameron. El primer ministre lidera el Partit Conservador més euroescèptic que mai ha arribat al Govern del Regne Unit. La pressió de l'UKIP ha influenciat de ple l'agenda política, no només respecte a Europa, també en l'enduriment del discurs contra la immigració. La percepció de tot plegat des de l'exterior és que Cameron està perdent el control de la situació. La revolta de 116 diputats tories censurant el programa legislatiu de la coalició de govern, perquè no avançava en el referèndum (16 de maig de 2013), demostra fins a quin punt la qüestió europea està esquarterant el Partit Conservador. L'aposta del primer ministre, doncs, és arriscada (com deia Major), perquè renegociar un estatus propi amb la UE és molt complicat i no hi ha cap garantia que allò que acabi aconseguint dels seus socis europeus pugui satisfer el partit. Cameron afirma que quan arribi el moment, ell farà campanya pel sí. A més, també cal veure fins a quin punt seguiran els liberal-demòcrates fent de companys de viatge d'una agenda política que s'allunya cada cop més dels seus principis. Els socis de Cameron, que eren el partit més euròfil del Regne Unit, han acabat fent de garant de l'estabilitat d'un Govern euroescèptic. Avui són els més castigats a totes les enquestes.

Però, què vol Cameron: renegociar l'excepcionalitat o reformar la UE?

Els instints polítics de Cameron són els que són (euroescèptics), però com que els escenaris del no a la UE són econòmicament inassumibles, ara diu: mireu com ens ho podem fer perquè això rutlli. Cameron vol renegociar el paper del Regne Unit dins la Unió. Però vol fer-ho precisament en el moment en què la UE té un problema existencial propi tan gran, que l'ocupa pràcticament del tot –i la qüestió de la identitat del Regne Unit dins la UE, tan vital per als britànics, es converteix només en un problema afegit–. De fet, en un escenari europeu en què a la crisi de l'euro s'hi suma l'euroescèpticisme creixent a tots els estats membres, l'allunyament dels ciutadans de les institucions europees com a resultat del cost polític de l'austeritat, i l'embranchida dels fenòmens populistes, la proposta de Cameron de negociar una nova excepcionalitat no fa sinó augmentar les incerteses.

Malgrat l'acord profund que presideix la relació preferent que uneix el Regne Unit i la seva antiga colònia, en això sembla que hi ha diversitat de parers: Estats Units vol que el Regne Unit continuï sent membre de la Unió. Per què aquesta discrepància?

Per raons econòmiques. Les mateixes, de fet, que li ha explicat a Cameron el seu propi responsable de finances: si l'euro es trenqués, les conseqüències per al Regne Unit (la City representa el 40% del mercat de serveis financers de la UE) serien dramàtiques. L'eurozona representa el 50% de les exportacions britàniques. La separació encara compensa menys si hi afegim el cost polític, en termes de pèrdua d'influència

al món. El que fan els tories és maximitzar els seus actius (la City) i minimitzar els dèficits (la UE es troba en hores baixes com a actor global). I obvien els consells de Barack Obama, qui durant una trobada a la Casa Blanca el 13 de maig va recomanar a Cameron que intenti *arreglar* els seus problemes amb la UE. El president dels Estats Units va ser prou explícit quan va recordar que la força del Regne Unit al món té molt a veure amb la seva pertinença a la Unió. A més, també cal veure que en els moments més greus de la crisi de l'euro, hi va haver una connexió directa Washington-Berlín i que la UE i els Estats Units han anunciat que comencen a negociar (serà llarg) un tractat de lliure comerç –és a dir: per als Estats Units, la relació privilegiada amb els britànics perd sentit–. Angela Merkel és en aquests moments, per Washington, la veu d'Europa i sobretot de l'euro. Ella és també la peça clau per decidir quin serà el futur del Regne Unit a Europa. Fixem-nos en la *victòria* recent de Cameron a Europa: a l'última cimera per dissenyar el futur del pressupost de la UE (març 2013), el primer ministre britànic va poder tornar a casa havent aconseguit una reducció de les despeses del funcionariat comunitari (una qüestió políticament calenta al Regne Unit, on molta gent té una imatge de les institucions europees com d'una enorme i costosíssima maquinària burocràtica) –però va ser una victòria que li va regalar Angela Merkel a qui també l'interessava la mesura–. En canvi, quan Alemanya creu que ha arribat el moment de limitar els bonus que cobren els banquers, el Regne Unit s'ho ha d'empassar perquè es queda completament sol votant-hi en contra. En quin terreny lidera el Regne Unit a nivell europeu en aquests moments? Probablement en defensa i afers exteriors. En la crisi siriana, per exemple, hem vist un lideratge i una coordinació clara amb França. Però fins i tot en aquest terreny, també es podria dir que és un lideratge cedit, perquè Alemanya no vol tenir cap paper preeminent en defensa.

Potser no acaben de sortir els números, però ara mateix una majoria de ciutadans britànics vol sortir de la UE...

Cameron ha proposat celebrar el referèndum només si guanya les eleccions generals de 2015, i la seva reelecció balla a les enquestes (les darreres publicades, el març del 2013, donaven la victòria als laboristes). En realitat, però, fins i tot si Cameron no guanya, el referèndum ja formarà part del programa dels tories. Si finalment hi hagués consulta i guanyés el no a la UE, després caldria veure també com se surt de la Unió –ningú no ho sap, els passos estan per escriure–. D'aquí a allà, el que vol Cameron és negociar amb la UE uns acords prou avantatjosos pel Regne Unit com per amansir la fera euroescèptica. Conceptualment, el que planteja és que hi ha d'haver algun camí de retorn de la cessió de sobirania, una via per a repatriar poder. Fins ara, el Regne Unit ha optat per l'*Opting Out* –és a dir, quedar fora si no ho veu clar–, però francesos i alemanys han advertit que s'ha acabat el *cherry picking*, aquesta Europa «a la carta» que durant dècades els britànics s'han construït a mida. Hi ha un temor real d'acabar atrapats en una Unió on cada estat membre porta la seva llista d'excepcions sota el braç. Si s'accepta el que proposa el Regne Unit, l'endemà hi pot haver cua. D'altra banda, cal recordar que cada modificació dels tractats comporta un calvari de ratificacions nacionals, cada cop amb resultats més incerts.

A qui pot convèncer i que li faci costat?

Si Cameron, intel·ligentment, no enfoca la negociació com un tot, pot trobar aliats. Per a la retallada de la despesa comunitària, per exemple, els seus aliats van ser els Països Baixos, Alemanya i els països nòrdics. Per augmentar el control sobre Brussel·les dels parlaments nacionals, els aliats serien una mica tots (és la tendència del moment a moltes capitals europees). Per a repatriar competències, també (depèn de quines). I hi ha un sentiment general que reconeix les mancances de legitimitat democràtica en aquest procés d'integració europea. Així que, per separat, Cameron pot trobar aliats si juga bé les seves cartes. El risc que corre és el de tensar massa la corda.

Si triomfessin les tesis del Regne Unit en la renegociació del seu paper, com quedaria la UE?

Es consolidaria el que ja es va dibuixar el novembre de 2011, quan es van fer plans per a un tractat intergovernamental fora de la UE per evitar el bloqueig britànic a l'acord fiscal per imposar més austeritat a la zona euro. Aleshores ja es va intuir l'amenaça d'una UE que es podia dividir en dos: un mercat únic europeu i una unió econòmica i monetària europea. Al Regne Unit l'interessa el mercat, la resta no (els arguments britànics a favor de la UE han estat sempre econòmics, mai polítics). Ara bé: el problema de la UE en aquests moments no és tant què fan o deixen de fer els britànics, sinó el risc d'implosió que afectaria a tot el conjunt.

I el Regne Unit?

En aquests moments, la principal preocupació dels britànics és l'estancament de l'economia. Però per això mateix (les exportacions britàniques a la UE estan decreixent), no poden desentendre's del què passa a Europa –per «interès nacional», més els val una UE amb bona salut–.

John Major, en el mateix discurs en què qualificava l'anunci de Cameron (la convocatòria del referèndum) de «decisió coratjosa», també deia: «No volem veure'ns submergits en uns estats units no democràtics d'Europa». Quina part de culpa té la UE en la desafecció britànica?

Cameron té raó, en una part del seu discurs de gener, quan descriu una Europa instal·lada en una mena de despotisme il·lustrat, elitista, allunyada dels ciutadans, en la que plana l'amenaça d'un cisma Nord-Sud. Té raó. Però la solució no ha de ser necessàriament la d'una renacionalització, la d'un retorn als poders nacionals –podria ser justament la inversa–. Al capdavant, la lògica de Cameron la comparteixen els seus homòlegs europeus: els caps d'Estat i de Govern van a Brussel·les a defensar, primer de tot, els interessos nacionals de cadascú. Qui defensa realment l'interès comú en aquests moments? La diferència clau és que Alemanya ha aconseguit que els seus interessos i la seva visió de la UE s'acabin assumint com a objectius compartits per tots i, en canvi, el Regne Unit s'ha quedat fora del nou nucli de poder que decideix el futur de la Unió.